

บทที่ 2

วรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบการศึกษา โดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็น 6 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

- การจัดการศึกษานอกโรงเรียน
- วัตถุประสงค์การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
- หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
- หลักสูตรการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
- ลักษณะการจัดการศึกษาวิชาอาชีพพระยะต้น

ตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร

- ความหมายของหลักสูตร
- ความสำคัญของหลักสูตร
- องค์ประกอบของหลักสูตร
- ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
- กระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
- ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกโรงเรียน
- ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

- ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน
- แนวคิดการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา

ตอนที่ 4 เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique)

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียน สายอาชีพ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีภารกิจหลัก 3 ประการคือ การชดเชยโอกาสทางการศึกษา และการเสนอทางเลือกอื่นให้กับ ผู้ขาดโอกาส ผู้พลาดโอกาส และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยและเครือข่ายการเรียนรู้ในสังคม และการเสริมคุณภาพของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2536) กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541) ได้แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็น 3 มิติคือ

1. การศึกษาสายสามัญ หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในระดับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต มุ่งพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาและรู้จักหาข้อมูลประกอบการคิด การตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. การศึกษาสายอาชีพ หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ทักษะและวิชาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปประกอบอาชีพหรือพัฒนาอาชีพของตน
3. การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติในสังคม ซึ่งผู้เรียนหรือประชาชนทั่วไปสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือทักษะด้านต่าง ๆ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาด้านทักษะอาชีพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดการ พัฒนาค้น พัฒนาชนบท เป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

อาชีพมีอยู่หลากหลาย การจัดคนเข้าสู่อาชีพมิใช่สูตรสำเร็จเหมือนกันหมด เพราะคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคล การที่จะสนองความแตกต่างดังกล่าวได้มากนักเพียงใด ผู้จัดสามารถขีดกรอบการจัดได้ แต่ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยจัดอยู่ในกรอบจุดประสงค์ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการ กระจายรายได้ และการ แก้ปัญหาความยากจน โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถที่จะ สร้างงานประกอบอาชีพอิสระและเพิ่มพูนรายได้
2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับการ เปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการทำงาน และความต้องการของตลาดแรงงาน
3. การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพพื้นฐานที่สามารถประยุกต์ ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน (ศช.) เป็นหน่วยงานหนึ่งของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่รับผิดชอบโดยตรง เรื่องการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ มีหลักการ จัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ คือ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพเป็นการให้การศึกษาด้านอาชีพแก่ประชาชน นอกกรอบโรงเรียน ที่ขาดโอกาส เพื่อให้เห็นช่องทางการทำมาหากิน คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น มิมีความรู้ มีทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานและการประกอบอาชีพอิสระ โดยการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสม กับสภาพความต้องการของบุคคลและ ชุมชน โดยให้เสริมรับกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบอื่นๆ ตามแนวทาง การจัดการศึกษาตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน , 2538)

หลักสูตรการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพแบ่งออกเป็น 4 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น เป็นการให้การศึกษาวิชาอาชีพระยะสั้น โดย ไม่จำกัดจำนวนชั่วโมง โดยจัดให้แก่ประชาชนนอกกรอบโรงเรียนเพื่อให้เห็นช่องทางทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ทักษะและเจตคติที่ดีในการทำงาน การประกอบอาชีพอิสระ การรับจ้างงานในตลาดแรงงานหรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น โดยการจัด

หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพความต้องการของบุคคล และชุมชน

2. หลักสูตรกลุ่มสนใจ เป็นการจัดการศึกษาดตามสภาพปัญหาความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เปิดสอนไม่เกิน 30 ชั่วโมง โดยรวมกลุ่มผู้ที่สนใจจะเรียนในเรื่องเดียวกันแล้วแจ้งให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อประสานงานจัดหาวิทยากรหรือผู้ชำนาญในเรื่องนั้นๆ มาสอน โดยผู้เรียนจะต้องออกค่าวัสดุเอง และทางราชการจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากร

3. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) เป็นการจัดการศึกษาสาขาอาชีพเรียนจบแล้วได้รับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ใช้เวลาเรียน 3 ปี ยกเว้นการเทียบโอนวิชาที่เรียนประกอบด้วย 2 หมวดวิชา คือหมวดวิชาอาชีพให้เรียนรู้เรื่องโลกของงานอาชีพการจัดการและการตลาด การฝึกทักษะอาชีพและฝึกประกอบการ หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้เรียนรู้เรื่องที่เป็นต่อการดำรงชีวิต เช่นความเป็นพลเมืองดีของชาติ ความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตการทำงานและอาชีพ

4. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โดยการศึกษาทางไกล เป็นการจัดการศึกษาในระบบเปิดซึ่งให้โอกาสผู้เรียนมาสมัครเรียน โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ในการจัดการเรียนการสอน จะใช้ระบบการเรียนการสอนหลายประเภทผสมผสานกันคือระบบการศึกษาทางไกลในภาควิชาสามัญและวิชาชีพภาคทฤษฎี สำหรับวิชาชีพภาคปฏิบัติ จะใช้ระบบความร่วมมือโดยใช้วิทยากรท้องถิ่นที่มีประสบการณ์จากหน่วยงานของรัฐและเอกชน และสถานประกอบการมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน

ลักษณะการจัดการศึกษาวิชาอาชีพระยะสั้น

รูปแบบการจัดการศึกษาวิชาอาชีพระยะสั้น แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. การฝึกอาชีพระยะสั้นแบบชั้นเรียน จัดสอนโดยใช้สถานที่ของสถานศึกษา หรือ สถานประกอบการที่มีอุปกรณ์การสอนและครูอาจารย์พร้อมอยู่แล้ว โดยยึดหยุ่นตามสภาพ ฤดูกาลและความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น
2. การฝึกอาชีพเคลื่อนที่ เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยจัดเป็นหน่วย เคลื่อนที่ออกไปสอนประชาชนในชนบทหรือหมู่บ้านห่างไกล หรือเปิดสอนโดยจัดหาวิทยากร ในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้สอน
3. การจัดกลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นการรวมกลุ่มกันฝึกอาชีพใดอาชีพหนึ่งโดยมี กระบวนการฝึกที่ครบวงจร ของการประกอบอาชีพ โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาหาข้อมูล เพื่อการ คัดสนใจเลือกอาชีพการฝึกทักษะ และลงมือประกอบอาชีพไปพร้อมๆ กับการเรียน ใช้หลักสูตร ระยะสั้น เป็นเรื่องเดียวจบในตัว
4. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อสร้างงานอาชีพในชนบท (กศ.อช.) เป็น โครงการทดลองจัดการศึกษาด้านอาชีพเพื่อส่งเสริมการมีงานทำในชนบท โดยได้รับการ สนับสนุนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) พัฒนาบุคลากรในการ ดำเนินงานให้เหมาะสมกับสภาพการประกอบอาชีพในชนบท

จากข้อมูลการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสาขาอาชีพ สรุปได้ว่ากรมการศึกษานอกโรงเรียนมีหลักการและวัตถุประสงค์ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถด้านทักษะอาชีพ ตลอดจนสามารถนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ ตามความถนัดและความสนใจ สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ตนเอง และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การจัดการหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนและรูปแบบการจัดการศึกษายังมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียน กล่าวคือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษานอกโรงเรียนได้หลายวิธี ตามความต้องการของผู้เรียนและเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเน้นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

บ็อบบิท (Boobitt, 1918) ได้ให้ความหมายว่า "หลักสูตรคือรายการของสิ่งต่างๆ ที่เด็กและเยาวชนต้องทำ และมีประสบการณ์ด้วยวิธีการพัฒนาความสามารถ ในการทำสิ่งต่างๆ ดังกล่าวให้ดี เพื่อสามารถดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้"

ทาบ (Taba, 1962) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือแบบของการเรียนประกอบด้วยกระบวนการเรียนและการพัฒนาหลักสูตร

กู๊ด (Good, 1973) ได้ให้ความหมายว่า "หลักสูตรคือกลุ่มวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลักๆ"

ธารง บัวศรี (2531) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า คือ "แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้"

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรคือ ประสบการณ์ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้วัตถุประสงค์ด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรมบรรลุ เป้าหมายที่กำหนด

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2521) หลักสูตรคือ สิ่งที่ใช้กำหนดที่ว่าด้วยจุดหมายแนวทาง วิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตร คือข้อกำหนดที่ประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง และวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่าหลักสูตรมีความหมายถึง โครงการหรือแนวทางที่เป็นมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาขอบข่ายของเนื้อหา จุดหมาย โครงสร้าง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีสามารถนำไปพัฒนาการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรถือว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งความสำคัญของหลักสูตรที่มีต่อการจัดการศึกษานั้น นักการศึกษาหลายท่านกล่าวตรงกันว่าความสำคัญของหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชน แต่ละวัย แต่ละระดับ การศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน ซึ่งหมายถึงการจัดการศึกษา มีแนวทางกำหนดไว้ว่า ผู้เรียนควรเรียนรู้วิชาอะไร มีเนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญาอย่างไร (ธีรขันธ์ บัวศรี, 2532)

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรไว้ตอนหนึ่งว่า หลักสูตรจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงย่อมให้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ กาญจนา กุमारักษ์ (2527) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญา หรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา บรรลุผลตามความมุ่งหมาย ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรเป็นข้อกำหนดและแนวปฏิบัติ ให้บรรลุความสำเร็จ หลักสูตรทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเมื่อประเทศชาติต้องการที่จะสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้เป็นอย่างไร รัฐบาลก็สามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชาที่จะพัฒนาและสร้างสรรคให้เยาวชนเป็นไปตามที่ต้องการ

จากแนวคิดของนักวิชาการ หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนด จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของประเทศชาติ นอกจากนี้หลักสูตรยังจะช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง

ตลอดจนรู้จักกำหนดแนวทางในการประกอบอาชีพตามที่คนถนัด หลักสูตรจึงเป็นแผนปฏิบัติการที่จะทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนี้ มีผู้ให้แนวคิดในการจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตร มีลักษณะแตกต่างกันไปแต่ในหลักการและสาระสำคัญแล้วจะมีความสอดคล้องกันซึ่งนักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาหลายท่าน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler, 1950) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรและ วางแผนการสอนไว้ว่า ผู้ดำเนินการจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของหลักสูตร 4 ประการคือ

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
2. การเลือกเนื้อหา
3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. การประเมินผลหลักสูตร

ทาบ (Taba, 1962) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบไปด้วย

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. โครงการประเมินผลหลักสูตร

กรมวิชาการ (2521) กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า องค์ประกอบเต็มรูปของหลักสูตรมีอยู่ 8 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. หลักการ
3. โครงสร้าง
4. จุดประสงค์การเรียนรู้

5. เนื้อหารายวิชา
6. สื่อการเรียน
7. วิธีสอน
8. การประเมินผล

ตุจริต เพ็ชรชอบ (2523) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร มี 5 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. โครงสร้าง
3. เนื้อหา
4. กิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ต่างๆ
5. การประเมินผลหลักสูตร

บุญมี เณรชอด (2531) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 4 องค์ประกอบได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

จากข้อสรุปของนักการศึกษาในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรข้างต้นพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรควรประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. ด้านจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์

ในการพัฒนาหลักสูตรการกำหนดจุดประสงค์ เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง เพราะจะบอกถึงความมุ่งหวังว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถในลักษณะใด รวมทั้งยังเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน นักพัฒนาหลักสูตรจึงต้องพิจารณากำหนดจุดประสงค์อย่างรอบคอบ และกำหนดอย่างชัดเจน และเหมาะสมสอดคล้องกับปรัชญา และค่านิยมของสังคม สภาพปัญหา และความต้องการของสังคมและผู้เรียน ตลอดจนมีความสมดุลระหว่างความรู้ และทักษะหรือระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ(ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)ซึ่งสอดคล้องกับ

อุ้นตา นพคุณ (2533) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การศึกษาก็เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่นๆ ที่มนุษย์จะต้องกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นวิถีทาง หรือแนวปฏิบัติ วัตถุประสงค์ หรือปรัชญาทางการศึกษา เป็นเรื่องที่กว้าง และทุกประเทศย่อมจะกำหนดของคนไว้ใช้เองทั้งสิ้น เพราะระบบในการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ตลอดจนปัญหาของประเทศ ไม่เหมือนกันและ ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกโรงเรียน นอกจากการพิจารณาถึง สภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชากร ส่วนใหญ่แล้ว เราควรได้พิจารณาถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ของแต่ละประเทศด้วย ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาเป็นผลผลิตของระบบสังคม และการเมือง ตลอดจนเป็นผลของ การวางแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศเลือกดำเนินการอยู่

2. เนื้อหา และประสบการณ์ซึ่งจัดให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย

เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตร รองลงมาจากจุดประสงค์ ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ จะเป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อกลาง ที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดประสงค์ที่วางไว้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539) และ ชำรง บัวศรี (2531) เห็นว่าเนื้อหาวิชาเป็นความรู้ที่คัดแปลงมาจากศาสตร์ต่าง (Disciplines) เพื่อให้เหมาะสมกับระดับการศึกษา และเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความจริงได้ด้วยตนเอง และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตและสังคม ซึ่งเกียรติกวราชม อมาตยกุล (2530) ให้แนวคิดถึงลักษณะของเนื้อหาในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบจะต้องเป็นเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริงมากที่สุด และผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ และมีบทบาทในการกำหนดกฎระเบียบในกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ

3. วิธีการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ

การจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการให้ความรู้ และจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรมอย่างมีเป้าหมายและมี ประสิทธิภาพการสอน กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ย่อมมีความแตกต่างจากการสอนเด็ก ผู้สอน จำเป็นต้องใช้ หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน ที่เหมาะสม โดยศึกษาประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนแล้วส่งเสริมให้นำ ความรู้ประสบการณ์ ความสามารถของผู้เรียนใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด ให้ผู้เรียน รู้สึกว่าความคิดเห็นและความต้องการของเขามีความหมายความสำคัญตระหนักที่จะแสวงหา ความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาชีวิตการทำงานและอาชีพ เพื่อให้กระบวนการเรียน การสอนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณา หลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ และกระบวนการเรียนการสอน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538) ซึ่ง นักการศึกษานอกโรงเรียน บอยเลอร์ (Boyle, 1981 อ้างถึงใน รัตนา พุ่มไพศาล, 2528) ได้กล่าวถึง การจัดโอกาสของการเรียนรู้นั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ วิธีการ (Method) เทคนิค (Technique) และเครื่องมือ (Device)

1. วิธีการ คือ วิธีที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นวิธีการ เป็นระบบที่จะนำไปใช้เพื่อ เข้าถึงประชาชนเป็นกิจกรรมที่องค์การจัดขึ้นเพื่อช่วยให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ เช่น จัดกิจกรรม ในลักษณะเรียนเป็นกลุ่ม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะตัวต่อตัว หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น

2. เทคนิค เป็นรูปแบบที่ใช้นำเสนอสิ่งที่จะเรียนเป็นกิจกรรมที่ครูจัดให้นักศึกษา เช่น การบรรยาย การอภิปราย การดูของจริง เป็นต้น

3. เครื่องมือ คือ อุปกรณ์ที่ใช้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือวิดีโอเทป เป็นต้น

4. การประเมินผล

การที่ผู้ใช้หลักสูตรจะตรวจสอบ หรือทราบผลที่เกิดจาก การจัดการเรียน การสอนเป็นอย่างไรมีสิ่งใดบ้าง ที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและให้ผู้เรียนได้บรรลุ หรือพัฒนาความ ก้าวหน้าตรงตามจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใดนั้น ก็ต้องมีการวัดและ

ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดและประเมินผลการเรียน จึงเป็นสิ่งที่จะต้องทำเป็นประจำ และขาดเสียมิได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539) ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538 ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้ว่าการที่จะทราบว่าประสพการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นสำหรับผู้เรียนนั้นประสพความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเจตนารมณ์ของการศึกษามากน้อยเพียงใดนั้นในระบบของการศึกษา จำเป็นต้องมีกระบวนการประเมินผล เข้ามาเกี่ยวข้อง การประเมินผลจะทำให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประสพการณ์การเรียนรู้ หรือสภาพการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีอยู่ เป็นอย่างไร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือไม่ เพียงใด มีอะไรต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขบ้าง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะมีคุณค่า หรือประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาการศึกษาในด้านต่างๆ ต่อไป

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการศึกษาเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรเพื่อวางรากฐานทางความคิด และความประพฤติของผู้เรียนเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมได้ การจัดการศึกษาที่ดี จึงควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมของผู้เรียน หลักสูตรจึงจำเป็นต้องปรับปรุงหรือพัฒนาให้มีความเหมาะสมทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมอยู่เสมอ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้กล่าวถึงความหมายของ การพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) จะมีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบ ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนของนักเรียน

สัจด์ อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวว่า คำว่า "การพัฒนา" หรือคำในภาษาอังกฤษว่า "Development" มีความหมายที่เด่นชัดอยู่ 2 ลักษณะ คือลักษณะแรกหมายถึง การทำให้ดีขึ้น หรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และอีกลักษณะหนึ่ง หมายถึงทำให้เกิดขึ้นโดยเหตุนี้ ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจึงอาจมีความหมายได้ 2 ลักษณะเช่นเดียวกันคือ ความหมายแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และอีกความหมายหนึ่งก็คือเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบได้แก่จุดมุ่งหมายของการสอน การเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเหมาะสม หรือการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพสังคม และเศรษฐกิจในชุมชนนั้นๆ

กระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 6 ขั้นตอน คือ

1. การวินิจฉัยความต้องการ และความจำเป็นของสังคม
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การเลือกเนื้อหาสาระ
4. การจัดเนื้อหาสาระ
5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

สมิตร ภูพานกร (2523) ได้กล่าวถึงขบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้

4. การประเมินผลหลักสูตร

5. การปรับปรุงหลักสูตร

สจ๊วต อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกโรงเรียน

ในการศึกษา ถ้าหากเป็นหลักสูตรของการศึกษาในระบบโรงเรียน เรามักจะใช้คำว่า หลักสูตร แต่ในทางการศึกษานอกโรงเรียนนั้นจะใช้คำว่า Program (โปรแกรม)

ศุภกุล เจริญธรรม (2541) ได้นำเสนอขั้นตอนต่างๆ ในการพัฒนาโปรแกรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเน้นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการวางแผนและการมีส่วนร่วม
2. กำหนดเครื่องมือในการวางแผน โปรแกรม
3. ระบุความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เรียน
4. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
5. ออกแบบโปรแกรม
6. บริหารงานโปรแกรม
7. ประเมินผลและปรับปรุงแผนงานของโปรแกรม

บอยเออร์ (Boyle, 1981) รูปแบบของ Boyle จะมีลักษณะทางสังเคราะห์ทฤษฎีและการวิเคราะห์ในเชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงระหว่างการศึกษาต่อเนื่อง และแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งได้เป็น 15 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดปรัชญาพื้นฐานของโปรแกรม
2. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนและชุมชนโดยทั่ว ๆ ไป
3. เข้าไปมีส่วนร่วมและศึกษากลุ่มเป้าหมาย
4. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน
5. เลือกวิธีการในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์โปรแกรม
6. ศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดทั้งหลาย
7. ตั้งเกณฑ์ในการกำหนดทางเลือกโปรแกรม
8. ระบุความอ่อนแอในการวางแผน
9. แสวงหาการสนับสนุนและความถูกต้องจากข้อบังคับตามกฎหมาย
10. เลือกและจัดวางประสบการณ์การเรียนรู้
11. ออกแบบการเรียนการสอน
12. ใช้ประโยชน์จากสิ่งสนับสนุนให้ถูกต้องตามลำดับความสำคัญ
13. จัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนโปรแกรม
14. กำหนด ผลลัพธ์ ประสิทธิภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
15. สื่อสาร คุณค่าของโปรแกรมไปยังผู้ตัดสินใจ

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว อาจสรุปกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตร
 - ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดความต้องการ
 - กำหนดจุดประสงค์
 - เลือกเนื้อหาและกำหนดขอบเขตเนื้อหา
 - กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

- กำหนดแนวการวัดและประเมินผล

2. การนำหลักสูตรไปใช้
3. การประเมินผลหลักสูตร
4. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์ เพื่อการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวว่า หมายถึง การขยาย หรือปรับหลักสูตรระดับชาติ การขยายหลักสูตรระดับชาติ คือ การนำเอาทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาขยายความจากนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น พอที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วนการปรับหลักสูตรระดับชาติเป็นการนำเอาจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

กรมวิชาการ (2538) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นว่าหมายถึง การที่กระทรวงศึกษาเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัวและสังคมได้ ความรู้ดังกล่าวอาจมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สั่งสมไว้ และได้ถ่ายทอดกันมา ในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาจุดมุ่งหมาย, รายละเอียดของเนื้อหาสาระมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น และเป็นการเพิ่มเนื้อหาบางเรื่องเฉพาะของท้องถิ่น ที่ควรรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

จุดเน้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้อง อำนวยประโยชน์ต่อ ผู้เรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม นั้นมีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการคือ (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

1. เนื้อหาสาระ อันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรเจาะลึกและมากพอ ที่จะช่วยให้มีความรู้ ความเข้าใจ จนสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาความ เป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่น ไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิด

2. กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงใน ท้องถิ่นเพื่อให้มีประสบการณ์ตรงได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริง และมีส่วนร่วมในการ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3. กระบวนการเรียนการสอน มุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยอย่างใกล้ชิด เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (โรงงาน, สถานประกอบการ) ทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากรผู้ประกอบอาชีพต่างๆ และกิจกรรมของโครงการตามแผนพัฒนา ท้องถิ่น)

ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สจ๊วต อุทรานันท์ (2527) ได้เสนอวิธีการดำเนินการ 2 ลักษณะคือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น
2. การปรับหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริม

หลักสูตรกลางซึ่งในการปรับปรุงหลักสูตร หรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริม หลักสูตรกลางสามารถดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน

3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และหรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

ศุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งใช้สำหรับทำประมวลการสอนไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการ โดยยึดหลักว่า ควรเลือกบุคคลที่มีความรู้ และประสบการณ์หลายๆ ด้าน เป็นกรรมการและควรจะให้ครูร่วมเป็นกรรมการด้วย

2. การจัดตั้งอนุกรรมการจัดทำประมวลการสอน

3. การศึกษา และวิจัยหาข้อมูลในด้านต่างๆ ได้แก่

- 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรระดับชาติ

- 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา

- 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความบกพร่องด้านต่างๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำ ขึ้นมาแล้วในอดีต

- 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา

4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น เกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่อง แบบของการประมวลการสอนและเวลาในการดำเนินงาน

5. ประชุมเพื่อดำเนินงาน

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนหรือวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

- การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน คือ ศึกษาสังคม และศึกษาผู้เรียน

- การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2. การนำหลักสูตรท้องถิ่น ไปใช้
3. การประเมินผลหลักสูตร
4. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านบางครั้งจะใช้เรียกทดแทนกันได้ กับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาไทย ซึ่งจะมีความหมายในทำนองเดียวกัน (รัตนะ บัวสนธ์, 2533)

สามารถ จันทร์สุรย์ (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงทุกสิ่ง ทุกอย่าง ที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมด ของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2534) กล่าวไว้ว่า

ภูมิปัญญา (น.) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ

ชาวบ้าน (น.) หมายถึง คนชนบท หรือคนพื้นบ้านทั่วไป

กรณีการ สัจกุล (2536) ภูมิปัญญาชาวบ้านคือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผน การดำเนินชีวิตแบบบุคคล ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข หรือสามารถ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของตนเอง ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ยุคแต่ละสมัย

ประเวศ วะสี (2530) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสม ประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่างๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ได้แยกเป็น วิชาตามที่จำเรียนกัน ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา และวัฒนธรรม มันผสมกลมกลืน และเชื่อมโยงกัน

เสรี พงศ์พิศ (2529) กล่าวว่า ภูมิปัญญา ตามศัพท์แล้วหมายถึงพื้นเพรากฐานความรู้
ของชาวบ้าน

วิจิต นันทสุวรรณ (2529) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง แกนหลักของการมองชีวิต
การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และในแง่ของสังคมหมู่บ้าน

ธวัช ปุณโณทก (2531) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้าน
ที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม
ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา

ชลทิศย์ เอี่ยมตาอังก์ และวิศนี ศิลตระกูล (2533) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง
ความรู้ ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการอบรม สั่งสม และได้ถ่ายทอดจาก
บรรพบุรุษหรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้
จากการทำงาน จากธรรมชาติแวดล้อม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถทำให้
คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์ และมีส่วนเสริมการผลิต

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้
จากประสบการณ์สะสมสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันนานแถมมีการปรับพัฒนาให้สอดคล้องกับ
กาลสมัย

ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2536) ได้สรุปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ไว้ 6 ลักษณะดังนี้

1. มีความจำเพาะกับท้องถิ่น
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเคารพผู้อาวุโส
4. มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
5. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
6. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เสรี พงศ์พิศ (2529) กล่าวว่าภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะคือ

1. มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. มีลักษณะเป็นรูปธรรม เกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆ เช่นการทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรีและอื่นๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้ สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหมด ทั้ง 3 ลักษณะนี้คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึง ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนมุมของสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิได้มีนัยเป็นแค่เพียงนามธรรม หากแต่มีความหมายครอบคลุมไปถึงรูปธรรมของการดำรงชีวิต เช่นแบบแผนของการใช้ทรัพยากร ซึ่งแบบแผนดังกล่าว จะต้องกำกับด้วย กฎเกณฑ์ คุณธรรม หรืออาจเรียกว่าสติคือ การรู้จักยังคิดว่าการใช้ทรัพยากรในระดับใด จึงเป็นการสมควร พร้อมกันนั้นก็ยังมีปัญญาที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแบบแผน หรือวิธีการใช้ทรัพยากร หรือธรรมชาติอย่างรอบคอบ เหมาะสมกับเงื่อนไขทางธรรมชาติและสังคม เพื่อความมั่นคงและยืนยาวในอนาคต จึงอาจแยกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 2 ระดับ หรือ 2 ประเภท กล่าวคือสิ่งที่จับต้องได้ สัมผัสได้ ไม่ยากนัก เช่นการเกษตรพื้นเมือง ส่วนอีกระดับหนึ่ง คือด้านที่ดูเหมือนกับเป็นนามธรรม นั่นคือ คุณค่าหรือหลักยึดในการดำรงชีวิตนั่นเอง

สรุปได้ว่าลักษณะของภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่วัตถุ การกระทำพฤติกรรมที่แสดงออก
2. เป็นนามธรรม คือความรู้ ความเชื่อ แนวทางในการแก้ปัญหา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

รัตนะ บัวสนธ์ (2533) ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจแบ่งได้เป็น 2 วิธีการใหญ่ๆ ดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีนี้บทบาทการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครูซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั่นคือครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว

2. ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนที่ ทางโรงเรียนจะให้ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปลี่ยนเป็นปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือเป็นครูแทนรวมทั้งให้ปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินการเรียนของนักเรียนด้วย

สามารถ จันทร์สุรย์ (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากอดีตถึงปัจจุบัน พอจะจำแนกได้คือ

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจเช่นการเล่น การเล่านิทาน การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่นวิธีการบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี ของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาว วิธีการถ่ายทอดในรูปแบบการบันเทิง เช่นสอดแทรกในคำร้องของ

ลูก ต่ำตัด โนราหนังสือคงภาคใต้ หนังสือคงภาคอีสาน (หนังสือประโมทัย) กลอนคำ คำผญา คำสอนของภาคอีสานคำสอนของภาคเหนือ เป็นต้น

ถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตตามรูปแบบใหญ่ๆ อาจจะได้ 2 รูปแบบคือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กับแบบเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรในอดีตส่วนใหญ่ใช้งานหรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อย ที่ชาวใต้เรียกว่า บุคคำ บุคขาว ส่วนในปัจจุบัน ในยุคที่มีการสื่อสารมวลชน การคมนาคมเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยรวดเร็ว ก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทาง สื่อมวลชนทุกสาขา เช่นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่นๆ

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน แบ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่คือ

- แบบเป็นลายลักษณ์อักษร
- แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากเอกสารการสัมมนาเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านมิดิจิทัลแสดงต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา” ของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา สาขานิเทศการศึกษาและพัฒนาลัทธกศตร รุ่นที่ 28 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวทางของการศึกษา ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการตั้งสมถ์ถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้ง 4 กลุ่มนี้จะปรากฏให้เห็นได้ในเรื่องของ การประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ และทางด้านการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังๆ (อ้างถึงใน สรรกถ เจนอบรม, 2541)

เสรี พงศ์พิศ (2528) ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความสามารถของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ คนตรี และอื่น ๆ

แนวคิดการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2536) ได้กล่าวถึงแนวทางการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ และทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือ และสื่อในรูปแบบอื่นที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีจำนวนมากและคุณภาพเหมาะสม และนำไปใช้ในการศึกษาทุกระดับ
3. ส่งเสริม และสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับ ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น
5. ปรับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชุมชน อย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชนโดยทำหน้าที่ 3 อย่างคือ
 - 5.1 ศึกษาให้เข้าใจชุมชน ตามข้อ 3
 - 5.2 เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อการพัฒนาชุมชน
 - 5.3 ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน

6. ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งมหาวิทยาลัยให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริงการศึกษานิวมิปัญหาท้องถิ่นจะเข้าไปอยู่ในการศึกษาที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

7. การกระทำดังกล่าวข้างต้น ต้องการความคล่องตัว รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไปให้หน่วยงานต่างๆ ดัดสินใจการใช้เอง ส่วนรัฐบาลประเมินผลงาน และตรวจสอบความถูกต้อง

8. ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ รัฐบาลควรจัดงบประมาณองค์กรพัฒนาเอกชน ให้ทำการส่งเสริมการศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น

9. ภาครัฐกิจให้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรเอกชนหรือจัดตั้งมูลนิธิ หรือสถาบันในรูปแบบเอกชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า ให้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

วิชัย ดันศิริ (2532) ได้กล่าวถึงสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา ในการบรรยายพิเศษเนื่องในพิธีเปิดการประชุมโครงการผลิตสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษาของ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2532 (จากหนังสือรวมบทความการศึกษานอกโรงเรียนของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ.2532) ไว้ดังนี้

สังคมไทยในสมัยก่อนที่จะมีหนังสือเรียนนั้น จะทำการสอนลูกหลานโดยการใช้สื่อพื้นบ้าน เช่นสื่อประเพณีที่มีอยู่ในนิทาน คำสอนของพระ ซึ่งอยู่ในประเพณีที่ต้องปฏิบัติ ประเพณีการอยู่ไฟ การแห่กล่อมลูก สื่อต่างๆ เหล่านี้จะแฝงค่านิยมต่างๆ เอาไว้ และในการจัดการศึกษาที่คตินั้นจะต้องเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับระบบพื้นฐานโครงการ เจริญใกล้ก็ใช้วิธีการนี้ โดยใช้ชุมชนเป็นหลักให้เขาร่วมมือกันคิดปัญหาของชุมชนและแนวทางแก้ไข โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานของเขาเองเป็นพื้นฐานของการศึกษาเรียกว่า Indigenous Learning System บางทีเรียกว่านำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธีคือ

1. นำวิธีการ เช่นเอานิทานมาเป็นสื่อ
2. นำความรู้พื้นฐานของประชาชนมาเป็นพื้นฐานการให้การศึกษา

ตอนที่ 4 เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique)

การพิจารณาสรุปหรือตัดสินใจในเรื่องใดๆ ก็ตามควรจะเป็นสิ่งที่มาจากการพิจารณาของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ และหรือ ประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างนี้จะทำให้ได้ผลการพิจารณาที่ถูกต้องแน่นอนยิ่งขึ้น วิธีการที่จะทำให้ได้ความคิดเป็นของกลุ่มบุคคลมาใช้ประโยชน์ โดยให้มีความถูกต้อง เชื่อถือได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีการหนึ่งที่ได้รับการคิดค้นขึ้นมา คือ เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา อาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่นักวิชาการ ในประเทศไทย ค้นคว้า และขนขวายหาความรู้ใหม่ๆ โดยการประยุกต์ทฤษฎีกับประสบการณ์ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน อย่างฉลาดจึงทำให้เกิดแหล่งข้อมูล ระบบข้อมูลและผลงานวิจัยที่ใช้ข้อมูลที่มีอยู่เป็นหลัก ผลงานวิจัยที่ได้จึงปรากฏในแง่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือเหตุการณ์ที่ผ่านมานในอดีต หรือ กำลังเป็นอยู่ปัจจุบันมากกว่าที่จะเป็นเรื่องการมองการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การวิจัยอนาคตจึงเป็นแนวทางใหม่สำหรับวงการวิจัย ซึ่งแท้จริงแล้วการวิจัยลักษณะนี้เริ่มถูกกล่าวขวัญถึงในประเทศอื่นเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ทว่าวิธีการและกระบวนการทดลองจนเทคนิควิทยาที่ใช้ในการวิจัยเพื่ออนาคตนั้นได้รับการพัฒนาปฏิรูปอย่างรวดเร็วมาก เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยเพื่ออนาคตนี้ให้ได้มากที่สุด จุมพล พูลภัทรชีวิน (2539)กล่าวว่าการวิจัยในอนาคต เป็นการศึกษา เพื่อมองเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในอนาคต (ระยะยาวหรือระยะสั้นก็ตาม) ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาย (Prediction) การฉายภาพ (Projection) และการคาดการณ์ (Forecast)

1. บรรยากาศอนาคตในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา
2. ประเมินสภาพในปัจจุบันกับความรู้ต่างๆ ที่เรามีอยู่ในปัจจุบันกับอนาคตที่เป็นไปได้แต่ละทาง
3. บ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเนื่องที่เป็นไปได้ต่างๆ ของแต่ละอนาคต
4. ให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้
5. เข้าใจเบื้องต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคที่ได้รับการตั้งชื่อตามชื่อเมืองเดลฟาย ในประเทศกรีก และเริ่มขึ้นอย่างมีระบบในปี พ.ศ.2495 โดยใช้ข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ต้องการวิจัย แต่ได้ถูกปิดเป็นความลับมาถึง 10 ปี เนื่องจากทางกองทัพอากาศออเมริกาได้ใช้เทคนิคนี้ในการศึกษาและวิจัยสิ่งต่างๆ เพิ่งมาเปิดเผยครั้งแรกในปี พ.ศ.2505 (เกษม บุญอ่อน, 2522) และได้รับการพัฒนาโดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ชื่อโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey) ได้เขียนบทความเรื่อง "An Experimental Application of the Delphi Method of the Use of Expert" ลงในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน พ.ศ.2506 อันเป็นการกระจายเรื่องราวเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟายออกไปอย่างกว้างขวาง (ประยูร ศรีประสาธน์, 2523) และได้รับความนิยมนอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา

ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

อเล็กซ์ เจ. ดูคานิส (Alex J. Ducanis, 1970) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า "เป็นการทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เทคนิคนี้มุ่งที่จะลดผลกระทบหรืออิทธิพลจากบุคคลอื่นๆ ในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากันในขณะเดียวกันก็เป็นการลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะศึกษา ในขณะที่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้เกี่ยวข้องก็จะถูกกำจัดลงด้วย"

โอลาฟ เฮลเมอร์ และนิโคลัส เรตเซอร์ (Olaf Helmer and Nicholas Rescher อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์, 2523) ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายว่า "เป็นโครงการจัดทำอย่างละเอียดรอบคอบในการที่จะสอบถามบุคคล แบบสอบถามในเรื่องต่างๆ เพื่อที่จะได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา โดยมุ่งที่จะรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจ และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต"

อัลเฟรด รัสปี จูเนียร์ (Alfred Rasp jr, 1973) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจ ที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการ

ตัดสินใจแต่เดิมที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะหรือ
ความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม

ทอร์นตัน และคณะ (Thornton and others, 1975) ให้ความหมายของ เทคนิค
เคลฟายว่า เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ เป็นวิธีการที่จะ
ขัดเกลา และได้รับความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523) ได้กล่าวถึงเทคนิคเคลฟายว่า "คือกระบวนการที่จะ
เสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต
ในเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาปริมาณ และหรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้ เป็น ทั้งนี้โดยวิธีการการ
เสาะหาความคิดเห็นด้วยการใช้แบบสอบถาม แทนการเรียกประชุมและจะถามซ้ำประมาณ 3-4
รอบ"

สุวรรณา เชื้อรัตนพงษ์ (2528) กล่าวถึงเทคนิคเคลฟายว่า "คือ กระบวนการที่
รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องและถูก
ต้องมากที่สุดโดยไม่ต้องนัดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมกัน แต่ใช้ในการตอบแบบสอบถามแทน
ซึ่งโดยไม่จำกัด ทั้งยังประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายอีกด้วยนอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน
แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลความคิดเห็นของผู้อื่นหรือของเสียง
ส่วนใหญ่ในที่ประชุม"

รอบที่ 1 แบบสอบถามในรอบนี้มักเป็นคำถามปลายเปิด และถามอย่างกว้างๆ เพื่อเก็บ
รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

รอบที่ 2 แบบสอบถามรอบที่ 2 จะพัฒนาจากคำตอบที่ได้รับจากรอบแรก โดยผู้วิจัยจะ
รวบรวมความคิดเห็นที่ได้รับทั้งหมดเข้าด้วยกัน วิเคราะห์ออกมาเป็นประเด็นต่าง ๆ พร้อมทั้งตัด
ส่วนที่ซ้ำซ้อนออกแล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบอีกครั้งหนึ่ง แบบสอบถามรอบนี้ ผู้เชี่ยวชาญ
แต่ละคนต้องให้ความสำคัญของแต่ละข้อ รวมทั้งให้เหตุผลหรือคำแนะนำลงในช่องว่าง ท้ายข้อ
ด้วยแบบสอบถามรอบนี้โดยมากมักเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งในบางครั้งผู้วิจัย
ก็อาจเริ่มรอบแรกด้วยแบบสอบถามลักษณะนี้ก็ได้ โดยเพิ่มคำถามปลายเปิดในตอนท้ายของ
แบบสอบถามเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

รอบที่ 3 หลังจากที่ได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 คืนมาแล้ว ผู้วิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่โดยใช้ข้อความเดียวกับรอบที่ 2 เพียงแต่เพิ่มตำแหน่งมัธยฐานพิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งที่ผู้ตอบแต่ละท่านตอบในรอบที่ 2 ลงไป แล้วส่งกลับให้ผู้ตอบท่านนั้นๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เปรียบเทียบคำตอบของตนเองกับมัธยฐานและพิสัยระหว่างควอไทล์กลุ่ม แล้วทบทวนว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิม หรือต้องการเปลี่ยนคำตอบใหม่ หากยืนยันคำตอบเดิม ก็จะได้รับรางวัลให้เขียนเหตุผลสั้นๆ ลงตอนท้ายของข้อนั้นๆ การส่งแบบสอบถามในรอบนี้จะส่งให้กับ ผู้ที่ตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 แล้วเท่านั้น

รอบที่ 4 ผู้วิจัยจะทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 แล้วส่งกลับไปให้ผู้ตอบทบทวนคำตอบอีกครั้ง ซึ่งโดยทั่วไปมักคัดรอบนี้ออก เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก

ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเคอฟาย

1. เวลา ผู้วิจัยควรมีเวลามากเพียงพอประมาณ 2 เดือน จึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการ หรืออาจใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

2. ผู้เชี่ยวชาญ ในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญควรคำนึงถึง

ก. ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้นๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรเลือกโดยอาศัยความคุ้นเคยหรือติดต่อกันง่าย

ข. ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ และมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งยินยอมสละเวลาอีกด้วย

ค. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกให้มีจำนวนมากเพียงพอเพื่อจะได้ความคิดเห็นใหม่ๆ และได้คำตอบที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่า ควรมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ถึง 10 คน 10 ถึง 15 คน ในกลุ่มเดียวกันก็มากพอแล้ว ส่วนโทมัส ที แมคมิลแลน (Tomas T. Macmillan)

ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยแบบเดลฟายว่า ควรมีจำนวนเท่าไร จึงจะเหมาะสมในการประชุมประจำปี ของสมาคมโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น แห่งรัฐ แคลิฟอร์เนีย (California Junior Colleges Association) เมื่อปี พ.ศ.2514 พบว่าหากมีจำนวน ตั้งแต่ 17 คนขึ้นไปอัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน(error) จะมีน้อยมากดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงการลดลงของความคลาดเคลื่อนของจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ช่วงของความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1-5	1.02-0.70	0.50
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

(Thomas T. Macmillan, 1971)

นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ที่เชี่ยวชาญ ยังมีปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือของคำตอบคือ การอุทิศตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม หากผู้ตอบเห็นความสำคัญและอุทิศตัวต่อการตอบอย่างแท้จริงแล้วข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือ และตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น ตรงกันข้ามหากผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญและตอบเพียงเพื่อจะให้เสร็จไปเท่านั้นแล้ว โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดก็จะมีมากยิ่งขึ้น

3. แบบสอบถามควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวยง่ายแก่การอ่านและเข้าใจ นอกจากนี้ การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบ ไม่ควรห่างนานเกินไป เพราะอาจมีผลให้ผู้ตอบลืมเหตุผลที่เลือกตอบในรอบที่ผ่านมาได้

4. ผู้ทำการวิจัย ผู้ทำการวิจัยต้องมีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาคำตอบและให้ความสำคัญในการตอบที่ได้รับอย่างเสมอกันทุกข้อ โดยไม่มีความลำเอียงแม้ว่าข้อนั้นๆ จะมีบางคนไม่ตอบก็ตาม ทั้งยังมีการวางแผนล่วงหน้าเป็นอย่างดีในการดำเนินตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแบบเดลฟายด้วย

ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย

สุวรรณา เชื้อรัตนพงศ์ (2528) กล่าวว่า กระบวนการวิจัยทุกครั้งย่อมมีจุดเด่นและจุดด้อยอยู่เสมอ การที่นักวิจัยจะตัดสินใจเลือกกระบวนการวิจัยแบบใดจะต้องพิจารณาถึงจุดเด่นและจุดด้อยดังกล่าวด้วยเพื่อจะได้ใช้กระบวนการวิจัยได้เหมาะสมกับประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เทคนิคเดลฟายก็เช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยแบบอื่น ๆ ซึ่งจะพอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ลักษณะเด่น

1. สามารถหาความสอดคล้องของความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย
2. ข้อมูลที่ได้จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือเพราะว่าเป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง และได้มาจากการข้ถามหลายรอบ จึงเป็นคำตอบที่ได้มาจากการถกถันกรองหลายรอบ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเต็มที่และเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจส่วนใหญ่เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นจะไม่ทราบว่าได้ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญใดบ้าง และไม่ทราบว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร
3. เทคนิคเดลฟาย สามารถรับข้อมูลจากคนจำนวนมากโดยไม่มีข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์
4. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่ำ
5. เป็นวิธีการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง

6. ผู้ทำการวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูล และเหตุผลในการตอบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

ลักษณะด้อย

1. ผู้เชี่ยวชาญได้รับการคัดเลือกอาจไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญทางสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริงซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้อาจขาดความเชื่อมั่นได้
2. ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริงโดยตลอด
3. แบบสอบถามที่ส่งไป อาจสูญหายระหว่างทาง หรือไม่ได้รับการตอบกลับมารอบในแต่รอบ

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ซึ่งดำเนินการศึกษาในลักษณะกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน และได้ร่วมกับอาจารย์ใหญ่ ครู ผู้รู้ในท้องถิ่น กรรมการศึกษาและผู้ปกครองดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง ประวัติความเป็นมาของชุมชน บุคคลสำคัญของชุมชน ป่าไม้ของชุมชน และในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ วิชางานเกษตร เรื่อง พืชสมุนไพรของชุมชน โดยนำหลักสูตร ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลการใช้หลักสูตรพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นยังมีเนื้อหาบางส่วนและการกำหนด คาบเวลาเรียนตามเนื้อหาต่างๆ ไม่เหมาะสม ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นลักษณะเช่นเดียวกับผู้รู้ใน

ท้องถิ่นชุมชนที่ให้ความสนใจ และสนับสนุนการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งผู้ปกครองยังให้การสนับสนุนการใช้สูตรอีกด้วย

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรนั้น พบว่า ความไม่เชื่อวางใจและไม่เอาใจใส่ทางวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารโรงเรียนมีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จ และนโยบายการควบคุมทางวิชาการจากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลางเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัด นอกจากนี้พื้นฐานทางความเอาใจใส่ทางวิชาการของครูที่แตกต่างกัน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลแตกต่างกัน

อังฤก त्मกะเนย์ (2534) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียน การสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคือไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านนโยบาย และการนิเทศติดตามผล อีกทั้งศึกษานิเทศก์ผู้บริหาร โรงเรียน และครูวิชาการ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และการพัฒนา หลักสูตร

กิตติพิศ ศิริสูตร (2537) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีพบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนส่งเสริม ให้ครูผู้สอน ศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่อง คติ ความคิด ความเชื่อ ศิลป วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การปรับรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้

สื่อการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ ช่างเทคนิคชาวบ้าน และนิมนต์พระสงฆ์ มามีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้คำปรึกษาแนะนำและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ร่วมกับครูผู้สอน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนในด้านการเตรียมบุคลากร สถานที่ งบประมาณ การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน ติดตามประสานงาน จัดหาวัสดุหลักสูตร และดำเนินการนิเทศโดยการให้ คำปรึกษาแนะนำเป็นรายบุคคล สำหรับปัญหาที่พบ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดงบประมาณ และขาดเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษานิเทศส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

อุตสาหกรรม พาตกุล (2531) ได้ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น โดยการส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนจำนวน 385 คน และสัมภาษณ์ศึกษานิเทศก์อำเภอที่ทำหน้าที่คณะกรรมการปรับหลักสูตรจำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมาก ในการมีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เนื่องจากสาเหตุที่ครูและ ศึกษานิเทศก์มีภารกิจมากเกินไป เมื่อจำแนกตามรายกลุ่มประสบการณ์ ในการปรับหลักสูตรให้ สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นพบว่า กลุ่ม ทักษะ (ภาษาไทย) เนื้อหามารับปรับหลักสูตรได้ในระดับน้อยมากเช่นเดียวกับกลุ่มประสบการณ์ชีวิต แต่มีบางเรื่องที่ปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ได้ดีมาก คือ เรื่องการทำความสะดวกร่างกาย ในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเนื้อหาบางส่วนปรับได้ดี ในขณะที่เนื้อหาสาระส่วนใหญ่ในกลุ่มประสบการณ์พิเศษด้านอาชีพในท้องถิ่นปรับได้ในระดับดีมาก นอกจากนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตรไม่เพียงพอ และขาดแหล่งบริการทางวิชาการ

เพ็ญจันทร์ ธนาวิภาส (2536) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา จากการวิจัยพบว่า ด้านการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นโรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริมโดยการกำหนดนโยบาย

จัดเตรียมบุคลากรจัดเตรียมสถานที่จัดเตรียมงบประมาณจัดทำข้อมูลพื้นฐาน มีการประชาสัมพันธ์ จัดหาวัสดุ วัสดุอุดร และแนะนำให้ครูใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนจัดให้มีการนิเทศ ติดตามผลและประเมินผลการเรียนการสอนโดยหัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา ปัญหาที่พบในการ สนับสนุนส่งเสริมส่วนใหญ่โรงเรียนขาดความพร้อมด้านบุคลากรอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณไม่เพียงพอ และครูขาดความเข้าใจการจัดเก็บข้อมูล

สมพิศ วงษ์แหยม (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากร ท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการส่งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปยังศึกษานิเทศก์จังหวัด และอำเภอที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนางานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าครูวิชาการโรงเรียนผลการวิจัยพบว่าการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะ การปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำ เนื้อหา/รายวิชาใหม่

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน โดยการส่งแบบสอบถามไปยัง ครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2 และ 3 จำนวน 1,186 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ ชีวิตและกลุ่มทักษะภาษาไทย โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ปรับสื่อ การเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว และจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นครูผู้สอนในระดับ ชั้นเดียวกัน ส่วนการ ปรับ เพิ่ม ลด รายละเอียดการจัดทำเนื้อหารายวิชาขึ้นใหม่ มีการดำเนินการค่อนข้างน้อย และดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะภาษาไทยและ ทักษะคณิตศาสตร์เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ ได้แก่ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้สำหรับให้ครูศึกษาค้นคว้า ขาดวัสดุและงบประมาณในการ

ดำเนินงาน และครูเหล่านั้นได้เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและงบประมาณเพื่อช่วยเหลือครูและโรงเรียน

ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นโรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนส่งเสริมและดำเนินการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับสื่อ จัดทำสื่อขึ้นใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาขึ้นใหม่ ปัญหาส่วนใหญ่ในการดำเนินการพบว่า โรงเรียนขาดแหล่งที่ใช้ในการค้นคว้าทางวิชาการ ขาดผู้แนะนำแนวทางขาดเอกสารในการค้นคว้า และครูผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้างต้น โดยภาพรวมพบว่า การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีไม่มากนัก ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือขาดงบประมาณ ขาดเอกสาร และแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ

งานวิจัยที่ใช้เทคนิคเคสฟาย

งานวิจัยในประเทศ

ศุมนิศา เป็งข้อง (2527) เรื่อง “แนวโน้มหลักสูตรและการสอนตั้งคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 10 ปีข้างหน้า” ซึ่งรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ทางตั้งคมศึกษา จำนวน 18 คน รวบรวมข้อมูล ด้วยแบบสอบถาม 3 รอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณหาค่ามัชฌัน พิสัยระหว่าง ควอไทล์ ฐานนิยม และผลต่างระหว่าง มัชฌันกับฐานนิยม ของข้อความนั้นๆ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เป้าหมายสูงสุดของการสอนตั้งคมศึกษา จะเน้นความเป็นพลเมืองดีในตั้งคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข หลักสูตร จะมีความยืดหยุ่นมาก อัตราการเรียนการสอน จะคงเป็น 5 คาบ /สัปดาห์ หลักสูตร จะเป็นบูรณาการมีทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือก การเลือกเนื้อหาจะคำนึงถึงความเป็นจริงของเนื้อหาสาระ ขอบข่ายของเนื้อหา จะมีการผสมผสานการจัดในหลายลักษณะ ลักษณะการเรียนการสอนจะเน้นให้ฝึกใช้ความคิด สถาบันผลิตครู จะต้องผลิตครูที่สามารถสอนอย่างมีบูรณาการได้ จะมีการเน้นกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการใช้

ข่าวสารจากสื่อมวลชน แผนที่ แผนภูมิ การวัดผล จะวัดทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย จะมีจุดประสงค์ เพื่อให้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงทั้งระบบการศึกษา เกณฑ์ในการประเมินผลจะไม่มีเกณฑ์ตายตัว แต่จะขึ้นอยู่กับหน่วยงานหรือเรื่องหรือรายวิชา

ชินพัฒนา ชื่นแจ่ม (2528) ได้วิจัย แนวโน้มของหลักสูตร และการเรียนการสอน ภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในช่วงพุทธศักราช 2530 – 2540 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. หลักสูตรภาษาไทย จะเป็นหลักสูตรแบบหมวดวิชา ที่แบ่งตามลักษณะทั้ง 4 ด้าน หลักภาษา มีการสัมพันธ์ทุกทักษะ และเน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
2. หลักสูตรภาษาไทย จะมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ให้มีความสามารถในการนำภาษาไปใช้ในชีวิตการทำงาน หรือศึกษาต่อได้ ให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถใช้ภาษาอย่างมีความคิด มีระบบ มีเหตุผล ได้ และให้ใช้ภาษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสติปัญญาและแสวงหาความรู้ต่อไปได้
3. หลักสูตรภาษาไทยจะมีโครงสร้างที่แบ่งวิชาออกเป็น 2 ประเภทคือ วิชาบังคับ เพื่อให้เกิดความสามารถในการใช้ทักษะทางภาษาทั้ง 4 ด้าน เพื่อการสื่อสาร และเพื่อเป็นพื้นฐานทั้งสำหรับ ผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพ และผู้ที่จะศึกษาต่อกับวิชาเลือกเพื่อพัฒนาทักษะ
4. บุคลิกภาพของผู้เรียนตามความสนใจและความถนัด ส่วนอัตราเวลาเรียนวิชาบังคับ จะเป็น 4 คาบ ต่อ สัปดาห์
5. หลักสูตรภาษาไทย จะมีเนื้อหาที่เป็นไปตาม จุดประสงค์ของ หลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียน ใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง และเกิด สัมฤทธิ์ผลในการสื่อสาร มีทั้งวรรณคดีมรดก และวรรณกรรม ปัจจุบัน ทันสมัย ทันต่อปัญหาและเหตุการณ์ ปัจจุบัน เป็นประโยชน์ในการสร้างคนให้ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นำไปใช้ในชีวิตและกิจการงานได้ ถูกต้องตรงตามหลักวิชา และมีความยากง่ายเหมาะกับผู้เรียน โดยประกอบด้วย ความรู้ทางภาษา ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร มีเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง การใช้ภาษาอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร จัดลำดับเนื้อหา ง่ายไปหายาก และให้ความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

6. การเรียนการสอนภาษาไทย จะเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม กับการเรียนการสอน สังคมและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน โดยจะใช้วิธีสอนหลายวิธี กลมกลืนกันไป ในบางโอกาส และเลือกใช้เพียงบางวิธีในบางโอกาส

7. สื่อการสอนภาษาไทยจะมี หนังสือเรียนที่มีเนื้อหาตรงตามจุดประสงค์ของ หลักสูตร มีความถูกต้อง ของตัวสะกด การันต์ และมีการสร้างบทเรียน ขึ้นให้ตรงกับ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุด ส่วนแนวโน้มที่เป็นไปได้มาก ได้แก่ จะมีการใช้ หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่างๆ และจะมีการใช้หนังสืออ่านประกอบ หนังสือ ประกอบการค้น และหนังสือส่งเสริมการอ่าน

8. การประเมินผล การเรียนการสอนภาษาไทย จะเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของ หลักสูตร เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้และทักษะทางภาษา กับเพื่อ วัดความสามารถ ในการใช้ภาษาไทย การคิดอย่างมีเหตุผล การตีความ และการทำงานเป็นกลุ่ม การประเมินผลจะเป็นแบบอิงเกณฑ์วัดตามจุดประสงค์

จากงานวิจัยในประเทศที่ใช้เทคนิคเดลฟาย ศึกษาถึงแนวโน้ม หลักสูตรในอนาคต พบว่า ส่วนใหญ่จะศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านโครงสร้างของหลักสูตร ด้านจุดมุ่งหมาย ด้านเนื้อหา ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

งานวิจัยต่างประเทศ

โฮเมอร์ นิโคลัส โคเมอร์ (Homer Nickolas Comer , 1983) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การใช้เทคนิคเดลฟายในการศึกษาเกณฑ์ในการทำงานของอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษา ปัจจุบันและอนาคต" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกณฑ์ในการทำงาน ของอาจารย์ใหญ่โรงเรียน ประถมศึกษาในอนาคต จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษาในรัฐ โอไฮโอ และ มิชิแกน ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาการบริหาร การศึกษา ในรัฐ โอไฮโอ และมิชิแกน ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เกณฑ์ใน การทำงาน ของอาจารย์ใหญ่ ในโรงเรียนประถมศึกษา มี 6 ข้อคือ ความเป็นผู้นำ การจัดระบบ ในโรงเรียน ความสัมพันธ์กับชุมชน การเป็นตัวแทนที่เปลี่ยนแปลงได้ การบริหารงานใน

โรงเรียน และการเจรจาติดต่อ ผู้วิจัยนำเกณฑ์ดังกล่าวไปถามผู้เชี่ยวชาญให้แสดงความเห็นในแง่ความเป็นไปได้ในช่วง 1 – 25 ปีข้างหน้า โดยใช้แบบสอบถาม เทคนิคเดลฟาย จำนวน 4 รอบกับผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะได้รับ แบบสอบถาม ที่มีรายละเอียด แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ใหญ่และผู้เชี่ยวชาญสาขา การบริหารการศึกษา มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ในเกณฑ์การทำงานด้านเดียวกัน ทั้ง 2 กลุ่ม มีความโน้มเอียง ที่จะนำเกณฑ์ การทำงานในปัจจุบัน มากกว่าในอนาคต ระยะยาว

ริตา เอสโนส (Rita S.Jones,1984) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ระบบโรงเรียนสำหรับศตวรรษที่ 21 : การใช้เทคนิคเดลฟาย ศึกษาลักษณะในอนาคต จากความคิดเห็นของนักวางแผนการศึกษา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะของการศึกษา สาธารณะในปี ค.ศ. 2000 จากความคิดเห็นของนักวางแผนการศึกษาในรัฐ เพนซิลวาเนีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ผู้ร่างหลักสูตร และประชาชน คณะกรรมการการศึกษาต่าง ๆ จำนวนประมาณ 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย ข้อความซึ่งรวบรวมมาจากความคิดเห็นของนักอนาคตนิยม ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา ในอนาคต จำนวน 20 ข้อ โดยมุ่งศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น ระดับความสำคัญ และผลสืบเนื่องของข้อความแต่ละข้อ ผลการวิจัย ประกอบด้วย ผลสำรวจสภาพ การบริหารงานในโรงเรียน ตารางแสดงความเป็นไปได้ ที่จะเกิดขึ้น ระดับความสำคัญ และผลสืบเนื่อง ของข้อความแต่ละข้อ รวมทั้งจำนวนความคิดเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกลุ่มย่อย ๆ ส่วนโครงร่าง ของระบบโรงเรียน ในปี ค.ศ. 2000 และผลกระทบ ของการทำนาย ที่มีต่อการวางแผนการศึกษา ไม่ปรากฏผลชัดเจน

จำนวนงานวิจัย ต่างประเทศ ที่ใช้เทคนิคเดลฟาย ที่ผู้วิจัย ได้นำเสนอมานี้ เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น และพบว่า เป็นงานวิจัย ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของการจัดการศึกษา ในอนาคต เป็นการสำรวจ และศึกษาแนวโน้ม ที่จะเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็น เพื่อประโยชน์ต่อการวางแผน หรือกำหนดนโยบาย ทางการศึกษา ต่อไป

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อสังคมไทยซึ่งสอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2541) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นสร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพชนของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้อย่างสงบสุข เป็นเวกยาวนานและในปัจจุบันนี้ได้มีการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชน จะเห็นว่า มีการสนับสนุน ให้หน่วยงานทางการศึกษานำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษา มากขึ้น ซึ่ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการเรียนการสอนไม่ว่าด้านอาชีพหัตถกรรม ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของคน และในการจัดการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์อย่างมีความสุข จะต้องเรียนจากเรื่องของตนเองเป็นอันดับแรก และก้าวไปสู่สังคม และโลกภายนอก การที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดนั้นได้ หลักสูตรการเรียนการสอนต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองชีวิตจริง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริงแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541) จากการศึกษาดังกล่าว ที่เกี่ยวข้องทำให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ 4 ด้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรและองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาหลักสูตร และหรือ การพัฒนาโปรแกรมสำหรับนักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ของนักการศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ และ กรอบหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการทำวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องภูมิปัญญาไทย ซึ่งอยู่ในบริบทสังคมไทย และกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้กำลังดำเนินการจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น ได้กำหนดส่วนประกอบของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบใน 4 ด้านคือ ด้านจุดมุ่งหมาย ด้านเนื้อหาและประสบการณ์ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยจึงนำกรอบหลักสูตรดังกล่าว มากำหนดเป็นกรอบ ที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญให้ทัศนะถึงแนวโน้มในด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรดังนี้

1. ด้านจุดมุ่งหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความมุ่งหวังว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะและความสามารถในการในลักษณะใด
2. ด้านเนื้อหา และประสบการณ์ ซึ่งจัดให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ เทคนิควิธีการสอน แบบต่างๆ และวิธีการมีสื่อประกอบเพื่อทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ
4. ด้านการประเมินผล เพื่อให้ทราบว่าผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างไร มีสิ่งใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และผู้เรียนได้บรรลุ หรือพัฒนา ความก้าวหน้าตรงตาม จุดประสงค์การเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด

จากแนวคิดของ เตรี พงศ์พิศ (2528) ที่ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ

งานวิจัยครั้งนี้ จึงใช้แนวคิดของ เตรี พงศ์พิศ ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน ในลักษณะที่ 2 คือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เฉพาะด้านการทำมาหากิน

และเนื่องจาก เป็นการศึกษา ในเรื่องแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสาขาอาชีพ จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงอนาคตผู้วิจัย จึงได้เลือกใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัย เพราะเป็นเทคนิคการทำอนาคตที่มีกระบวนการรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับวิธีการหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย